

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 341.218.3(497.1):930.25

Prejeto: 1. 10. 2012

Pogled na uresničevanje sporazuma o vprašanih nasledstva nekdanje SFRJ – priloge D

DRAGAN MATIĆ

dr., sekretar

Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, SI-1127 Ljubljana

e-pošta: dragan.matic@gov.si

IZVLEČEK

Prispevek prikazuje kako so se od podpisa Sporazuma o vprašanju nasledstva nekdanje SFRJ vrstila prizadevanja za njegovo izvedbo na področju priloge D, ki precizira izvedbo sukcesije na področju arhivskega gradiva. Povzeta je vsebina stališč ter pogovorov med pooblaščenimi predstavniki držav naslednic SFRJ za izvedbo priloge D. Zlasti so prikazane težave pri dostopanju do gradiva, ki se nabaja v beograjskih arhivih, posebej v luči prizadevanj Arhiva RS oz. slovenskih ekspertov, da bi gradivo v čim večji meri pregledali in ustvarili strokoven temelj za dokončne rešitve glede določitve arhivskega gradiva, ki bo prišlo v Slovenijo oz. konkretnega definiranja skupne arhivske dediščine.

KLJUČNE BESEDE: sukcesija, SFRJ, beograjski arhivi, Sporazum o vprašanju nasledstva nekdanje SFRJ

ABSTRACT

A LOOK AT THE IMPLEMENTATION OF THE AGREEMENT ON SUCCESSION ISSUES OF THE FORMER SOCIALIST FEDERAL REPUBLIC OF YUGOSLAVIA – ANNEX D

The article describes the effort put into the implementation of the Agreement on Succession Issues of the Former Socialist Federal Republic of Yugoslavia, more precisely its Annex D, which contains provisions on the succession of archival records. It summarizes the views expressed and talks conducted by the authorized representatives of the successor States to the former Yugoslavia in regard to the implementation of Annex D. Special emphasis is placed on the issue of accessing documents kept at the archives in Belgrade. A great deal of effort has been made by the Archives of the Republic of Slovenia and Slovenian experts to review as many of these documents as possible and provide a professional basis on which to determine the documents to be returned to Slovenia and how to deal with the common archival heritage.

KEY WORDS: succession, Socialist Federal Republic of Yugoslavia, archives in Belgrade, Agreement on Succession Issues of the Former Socialist Federal Republic of Yugoslavia

Že več kot desetletje je, kar je bil podpisan Sporazum o vprašanju nasledstva nekdanje SFRJ (v nadaljevanju: Sporazum), minilo pa je tudi osem let, kar je bil ratificiran v vseh državah naslednicah. Danes bi ga morali že v celoti uresničevati, a žal ni tako.

Sporazum je bil sklenjen 29. 6. 2001 na Dunaju med petimi državami naslednicami SFRJ (BiH, Hrvaška, Makedonija, Slovenija ter Zvezna republika Jugoslavija) po desetih letih pogajanj.¹ Vsekakor gre za mednarodni pravni akt, ki je za prostor nekdanje skupne države izjemnega pomena, saj je edini mednarodni dogovor, ki ureja odnose med državami naslednicami SFRJ. Zlasti je pomembno dejstvo, da je nadrejen nacionalnim zakonodajam in ga je treba uresničevati neposredno kljub morebitnim drugačnim določbam v posameznih področnih nacionalnih predpisih.

Priloga D navedenega sporazuma opredeljuje sukcesijo glede arhivskega gradiva, nastalega v obdobju SFRJ in njenih predhodnic. Vsebinsko priloga D razčlenjuje in utemeljuje načine za razreševanje odprtih vprašanj. Na podlagi mednarodnih sporazumov so v prilogi D v zvezi z arhivskim gradivom nekdanje SFRJ vključena naslednja načela in definicije:

- **predmet sukcesije:** so »državni arhivi SFRJ«, to pa pomeni vse arhivsko gradivo oz. vse dokumente ne glede na datum ali vrsto in ne glede na to, kje so, ki jih je izdelala ali prejela SFRJ (ali njena predhodna ustavna oblika) v obdobju od 1. decembra 1918 do 30. junija 1991 (1. člen priloge D)
- **načelo restitucije na podlagi provenience:** »Če so bili republiški ali drugi arhivi premeščeni iz republike, ki so ji pripadali, ali če so bili državni arhivi SFRJ premeščeni z njihove prvotne lokacije, jih država, ki ima trenutno nadzor nad njimi, čim prej vrne republikam, ki so ji pripadali, ali na kraj, kjer so bili, ob upoštevanju določb te priloge in v skladu z mednarodnimi načeli provenience.« (2. člen priloge D)
- **načelo transferja na podlagi funkcionalne pertinence:** »Del državnih arhivov SFRJ (upravni spisi, tekoče dokumentarno gradivo in arhivski spisi), potreben za normalno upravljanje ozemlja ene ali več držav, preide v skladu z načelom funkcionalne pertinence na te države, ne glede na to, kje so dejansko ti arhivi.« (3. člen priloge D)

- **načelo transferja na podlagi »zgodovinske« pertinence:** »Del državnih arhivov SFRJ, ki sestavljajo skupino, ki:
 - se nanaša neposredno na ozemlje ene ali več držav ali
 - je bila izdelana ali sprejeta na ozemlju ene ali več držav ali
 - sestoji iz pogodb, katerih depozitar je bila SFRJ, in se nanaša samo na zadeve v zvezi z ozemljem ene ali več držav ali na ustanove, ki imajo sedež na ozemlju ene ali več držav, preide na te države, ne glede na to, kje so dejansko ti arhivi.« (4. člen priloge D)
- **rok za morebiten dogovor o delitvi arhivskega gradiva:** v zvezi z arhivi, ki niso predmet transferja na podlagi restitucije ali pertinence, se v šestih mesecih po začetku veljavnosti tega sporazuma države naslednice odločijo za pravično razdelitev ali pa te arhive obdržijo kot skupno dediščino držav, te pa imajo prost in neoviran dostop do njih. Če tak dogovor ni dosežen, postanejo arhivi skupna dediščina. Rok za dogovor je 27 mesecev po začetku veljavnosti sporazuma – od tega v 24 mesecih vsaka država naslednica sestavi seznam arhivskih fondov, ki po njenem mnenju sestavljajo skupno dediščino, potem se sezname izmenjajo, v treh mesecih pa se je potrebno dogovoriti o enotnem seznamu. (6. člen priloge D)
- do začetka uresničevanja sporazuma imajo države naslednice takojšen, prost in neoviran dostop do državnih arhivov SFRJ, to je do dokumentov nastalih do vključno 30. 6. 1991. (7. člen priloge D)
- za zasebne arhive druge določbe te priloge niso v uporabi. Tisti, ki so bili odvzeti lastnikom po 1. decembru 1918, morajo biti vrnjeni tja, kjer so nastali, ali njihovim lastnikom v skladu z mednarodnimi načeli provenience brez kakršnega koli nadomestila ali drugih pogojev. (9. člen priloge D)

Udeleženci mednarodne konference o nekdanji Jugoslaviji so se strinjali, da pogajanja potekajo na osnovi »Konvencije o sukcesiji držav glede državnega premoženja, arhivov in dolgov« iz leta 1983 (Dunajska konvencija) ob upoštevanju mednarodnih arhivskih standardov. Pri pogajanjih je bilo ob reševanju odprtih vprašanj zlasti pomembno 3. poglavje »strokovnih navodil«, definiranih leta 1983, na omenjeni konferenci.² Strokovni temelji za to konvencijo (oz.

¹ Uradni list RS, Mednarodne pogodbe, št. 20/2002; dostopen tudi na: <http://www.arhiv.gov.si/fileadmin/arhiv.gov.si/pageuploads/razno/suk1.pdf>

² Professional advice formulated in 1983 on the Vienna Convention on succession of States in respect of State property, archives and debts, Part III, State archives (art. 19 to 31), v publikaciji CITRA 1993-1995, Interdependence of Archives, Proceedings of the twenty-ninth,

za strokovna navodila) so bili dokumenti UNESCO in Mednarodnega arhivskega sveta (MAS) tj.: resolucija mednarodne konference MAS iz leta 1977 (okrogla miza arhivov v Cagliariju) in resolucija, ki jo je sprejela XX. generalna konferenca UNESCO leta 1978 (dokument 20c/102 skupaj z aneksom – »Napotila in načela glede arhivov«). Oba dokumenta sta bila takrat sprejeta za definiranje načina reševanja arhivskih mednarodnih sporov in s tem povezanim sklepanjem dvo- ali večstranskih sporazumov.

Podrobneje je o nastanku in vsebini naštetih mednarodnih dokumentov, kot tudi o poteku pogajanj o sukcesiji arhivov nekdanje SFRJ (do leta 1999) pisala Marija Oblak Čarni, ki se je pogajanj kot arhivska ekspertinja tudi udeležila.³ Gotovo lahko od nje pričakujemo še nadaljnje razprave ali publikacije s to temo, ki bodo to problematiko še dodatno osvetlile.

V nadaljevanju bom prikazal dogajanja, ki so sledila po podpisu Sporazuma in so povezana z implementacijo oz. poskusi implementacije Sporazuma.

Uporaba arhivskega gradiva nekdanje skupne države, pa naj si bo za raziskovalne ali upravno-pravne namene posameznikov ali pa potrebe držav oz. državnih uprav naslednic SFRJ, ter dostop do njega in definiranje lastništva tega gradiva so bili osnovni problemi, ki celo desetletje po razpadu skupne države niso bili regulirani. Podpis Sporazuma je pomenil temelj in spodbudo za praktično reševanje vprašanj sukcesije. Tako je slovenska vlada novembra 2001 imenovala odbor za arhive, ki je usklajeval državne dejavnosti, hkrati pa so se začeli strokovni pogovori direktorjev in posameznih ekspertov nacionalnih arhivov držav naslednic SFRJ. Direktorji državnih arhivov Bosne in Hercegovine (BiH), Hrvaške, in Slovenije (direktor državnega arhiva Makedonije je bil upravičeno odsoten) so prvič obravnavali strokovna načela za izvedbo sporazuma na sestanku v Sarajevu decembra 2001. Ker so ugotovili, da je tekst spora-

zuma »razmeroma nekonsistenten in dopušča različne razlage«, so se sporazumeli o teh skupnih stališčih do uresničevanja sporazuma:

- skupnemu odboru za uresničevanje Sporazuma je treba predlagati odbor za arhive oz. izvajanje priloge D;
- potrebno je uvesti sistemsko delo arhivistov pri izdelavi evidenc zaradi izvedbe priloge D;
- na podlagi 7. točke priloge D je treba vsem državam naslednicam omogočiti neposreden in neoviran dostop do arhivskega gradiva nekdanje SFRJ kjerkoli je;
- direktorji državnih arhivov BiH, Hrvaške, Makedonije in Slovenije se strinjajo, da se na podlagi 6. člena priloge D gradivo, ki ne spada pod člena 3. in 4. (tj. ni predmet transferja v posamezno državo na podlagi načela pertinence), zadrži na območju države, v kateri je nastalo; to gradivo ostane skupna dediščina (joint heritage), zanj pa mora skrbeti država, v kateri je (šteje se kot nacionalna arhivska dediščina te države), vse države naslednice pa imajo enake pravice pri uporabi tega gradiva. V tem smislu je potrebno v šestih mesecih po začetku veljavnosti Sporazuma skleniti poseben Sporazum o skupni dediščini, kot predvideva 6. člen priloge D, ki bo preciziral zlasti dostopnost, kopiranje, prepoved izločanja brez soglasja vseh držav naslednic ter zagotavljanje delovnega prostora za eksperte držav naslednic. Za preciziranje skupne arhivske dediščine bo od zveznih arhivov zahtevan popis fondov in zbirk ter registraturnega gradiva inštitucij zvezne narave;
- začeti je treba uresničevati člena 3 in 4b priloge D – transfer gradiva na podlagi funkcionalne pertinence v države, na katere se gradivo nanaša (dokumenti, ki so pomembni za normalno upravljanje ene ali več držav);
- člen 4b priloge D, namenjen t. i. »skupinam arhivskega gradiva« je treba interpretirati v smislu administrativnih celot oz. skupin gradiva, ki se nanaša samo na eno državo naslednico, tako da je poseganje v celovitost arhivskih fondov minimalno;
- dosledno je treba uresničevati člen 2 priloge D – vrniti vse gradivo, ki je nastalo na območju ene države naslednice in je bilo odneseno v drugo državo; člen 2 se uresničuje bilateralno, informacije o zahtevkih in dinamiki procesov pa se izmenjujejo med državami naslednicami;
- Arhivu Jugoslavije je predlagano, da omogoči uporabo prostorov za delo ekspertov iz držav naslednic; v njih bi z lastnimi tehničnimi sredstvi kopirali gradivo;

thirtieth and thirty first international Conference of the Round Table on Archives, str. 250–266.

³ Marija Oblak Čarni: Mednarodni dokumenti o prenosu arhivov in nasledstvo arhivov SFRJ, Arhivi XVII, 1994, str. 6-11 in prispevek iste avtorice v soavtorstvu z Borutom Bohtetom: Succession to the Archives of the former SFR Yugoslavia, kot 10. poglavje v publikaciji: Succession of States, edited by Mojmir Mrak, Martinus Kluwer Law International, Nijhoff Publishers, The Hague – London – Boston, 1999.

- glede arhivskega gradiva JLA je skupno stališče, da je mogoče v smislu člena 2 zahtevati gradivo vojaških poveljstev, posameznih enot in vojnih sodišč, vendar je treba preveriti, ali se v danem primeru gradivo hrani po enotnem načelu na enem mestu; v tem primeru to načelo ne bi moglo biti uporabljeno;
- za gradivo Službe državne varnosti naj bodo izdelane kopije dosjejev, ki se nanašajo na državljane posamezne države naslednice.⁴

Naslednje pomembno srečanje, namenjeno uresničevanju sukcesije arhivskega gradiva, je potekalo 26. 3. 2002, ko so se na pobudo direktorjev državnih arhivov Bosne in Hercegovine, Hrvaške, Makedonije in Slovenije v Beogradu v Arhivu Jugoslavije sestali predstavniki državnih arhivov vseh držav naslednic SFRJ v zvezi s pripravami na uresničevanje Sporazuma, in sicer njegove priloge D. V uvodu sestanka je Vladimir Žumer v imenu Slovenije predlagal, da bi stalnemu skupnemu odboru visokih predstavnikov držav naslednic predlagali ustanovitev arhivskega odbora za uresničevanje priloge D. V nadaljevanju je Josip Kolanović, direktor Hrvaškega državnega arhiva, v imenu direktorjev državnih arhivov Bosne in Hercegovine, Hrvaške, Makedonije in Slovenije predstavnikom Zvezne republike Jugoslavije predstavil stališča, ki so jih sprejeli decembra 2001 na sestanku v Sarajevu. Direktor Arhiva Jugoslavije Momčilo Mičović je na te predloge, ki so bili tudi predlagani kot točke dnevnega reda, odločno odgovoril:

- odklonil je možnost ustanovitve odbora za arhive, ker naj bi tega po njegovem mnenju Sporazum ne predvideval, ko pa bi ustanovitev odbora za arhive predlagal stalni odbor za uresničevanje sporazuma, bi bila ustanovitev odbora za arhive možna šele po ratifikaciji Sporazuma;
- odklonil je vsakršno možnost kakršnegakoli uresničevanja določb priloge D pred ratifikacijo sporazuma oz. vsakršno predhodno dejavnost;
- restriktivno je tolmačil člen 7. priloge D, ki zagotavlja neoviran in takojšen dostop do arhivskega gradiva zveznih institucij ter menil, da je interpretacija predstavnikov drugih držav naslednic napačna. Prav tako je nasprotoval zahtevi po takojšnji prepustitvi Osimskega sporazuma in pogodbe Hrvaški in Sloveniji;
- privolil je v vračanje gradiva po načelu provenience iz 2. člena priloge D ter predlagane kriterije za delitev gradiva po načelu pertinence

- iz 3. in 4. člena, vendar šele po ratifikaciji sporazuma. Pozdravil je stališče drugih držav naslednic glede formiranja skupne arhivske dediščine, poudaril pa je, da bo Arhiv Jugoslavije izdelal seznam fondov in zbirk, ki sestavljajo skupno dediščino šele po ratifikaciji Sporazuma;
- izpostavil je, da za usklajevanje uresničevanja Sporazuma oz. priloge D v Zvezni republiki Jugoslaviji ni predviden noben organ, pa tudi Arhiv Jugoslavije ni za to pristojen;
- izjavil je, da bo glede prostorov za delo ekspertnih skupin razmislil o možnostih.

Preostali predstavniki ZRJ so se omejili na posamezne informacije, npr. o tem, da je del vojnega gradiva nedostopen, saj je uničen oz. neurejen zaradi bombardiranja NATA, ter da je arhivsko gradivo dostopno vsem raziskovalcem in uporabnikom, vendar le v skladu z jugoslovansko zakonodajo: gradivo v Vojnem arhivu 50 let po nastanku, gradivo v drugih zveznih arhivih pa 30 let po nastanku. Po teh izjavah so predstavniki BiH, Hrvaške, Makedonije in Slovenije napovedali, da bodo poslali ekspertne skupine, ki bodo začele evidentirati in kopirati arhivsko gradivo nekdanje SFRJ.⁵ Tako se je očitno izkazalo, da jugoslovanska stran razume besedo »takoj« v določbah priloge D sporazuma kot »takoj po ratifikaciji«, zlasti glede dostopa do gradiva in izročanja gradiva Osimskih sporazumov Sloveniji in Hrvaški.

Arhiv Republike Slovenije je aprila 2002, neposredno po sestanku, Arhivu Jugoslavije poslal vlogo za dostop arhivskih ekspertov do posameznih kategorij arhivskega gradiva. V vlogi se je skliceval na izjavo direktorja Arhiva Jugoslavije o možnem dostopu do arhivskega gradiva nekdanjih zveznih institucij s pogoji, ki jih določa jugoslovanska zakonodaja. Predmet evidentiranja naj bi bilo gradivo v Arhivu Jugoslavije, Vojnem arhivu (Vojnoistorijskem institutu), Diplomatskem arhivu in Arhivu zveznega ministrstva za notranje zadeve (predvsem gradivo OZNE in KNOJ-a, JLA, KPJ, Službe državne varnosti in Komisije za ugotavljanje zločinov okupatorjev). To vlogo je direktor Arhiva Jugoslavije v odgovoru z dne 9. maja 2002 zavrnil, saj se mu je zdelo, da je oblikovana tako, kot da bi Sporazum s priložo D že veljal. Predlagal je, naj Arhiv Republike Slovenije vlogo oblikuje tako, da bo v njej navedel znanstvene teme, ki bi »raziskovalce« zanimale. Septembra istega leta je Arhiv Republike Slovenije poslal preoblikovano vlogo, ki

⁴ AS 0, t. e. 27, 603-57/01, sveženj »Sukcesija 2001 dalje« – »Zapisnik voditelja radnih grup slednica bivše Jugoslavije za proučevanje Aneksa D ...«, z dne 11. 12. 2001 v Sarajevu.

⁵ AS 0, t. e. 27, 603-57/01, Poročilo o uresničevanju sporazuma o vprašanih nasledstva arhivov SFRJ – priloga D z dne 28. 3. 2002.

je vsebinsko potrebo po dostopu do gradiva opredeljevala kot potrebo po preučevanju znanstvenih vprašanj. S tem se je ustreglo jugoslovanski zahtevi, da se je treba izogniti videzu, da se do gradiva dostopa na podlagi Sporazuma, priloge D. Odgovor na to vlogo je vseboval pojasnilo, da bo dostop do Arhiva Jugoslavije možen po koncu adaptacije zgradbe, da za dostopanje do gradiva v ministrstvu za zunanje zadeve ni ovir, da pa se je potrebno za dostop do gradiva Vojnega arhiva in Arhiva zveznega ministrstva za notranje zadeve neposredno obrniti na ti dve instituciji.

O težavah pri dostopu do arhivskega gradiva nekdanje SFRJ in restriktivni razlagi predstavnikov zveznih arhivov ZRJ priloge D (npr. stališču, da izvirniki Osimske pogodbe in Osimskega sporazuma ter z njimi povezanega arhivskega gradiva Sloveniji in Hrvaški ne bodo takoj na voljo za uporabo) je Arhiv RS pristojne organe v Sloveniji obvestil junija 2002. Dobil je odgovor, da – glede na dejstvo, da sporazum še ni ratificiran – prek odbora visokih predstavnikov držav naslednic še ni mogoče vplivati na uresničevanje sporazuma.

Zaradi negativnih izkušenj pri pripravah na uresničevanje Sporazuma so direktorji državnih arhivov BiH, Hrvaške, Makedonije in Slovenije na sestanku decembra 2002 v Sarajevu sprejeli »promemorijo« in jo poslali stalnemu skupnemu odboru visokih predstavnikov za nasledstvo SFRJ. V njej so visoke predstavnike prosili:

- da zahtevajo od vlade Zvezne republike Jugoslavije (ZRJ), da imenuje pooblaščenega koordinatorja za vse zvezne arhive ZRJ, ki bo sogovornik pri pripravah in realizaciji priloge D Sporazuma
- da zahtevajo, da je predstavnikom vseh držav naslednic SFRJ omogočen prost dostop do arhivov SFRJ že pred ratifikacijo, cilj pa naj bi bila pripravljajna dela za uresničevanje Sporazuma.⁶

V marcu 2003 se je po daljši korespondenci med Arhivom RS ter Arhivom Jugoslavije, Diplomatskim in Vojnim arhivom začelo prvo evidentiranje slovenskih arhivistov v Beogradu po razpadu skupne države. Evidentiranje je potekalo s pogoji, ki jih je določala jugoslovanska zakonodaja in ne po določenih Sporazuma, priloge D, rezultati pa so bili v okviru možnega zadovoljivi. Že po končanem obisku je prispela tudi informacija, da

naj bi bilo slovenskim ekspertom prihodnjič omogočeno obiskati arhiv Ministrstva za notranje zadeve Srbije, ki hrani gradivo zvezne SDV. To se potem ni zgodilo.

Slovenski eksperti so v poročilu o evidentiranju kot ukrepe, potrebne za učinkovito uresničevanje sporazuma, predlagali:

- da vlada takoj zahteva izvirno gradivo, ki se nanaša na Osimski sporazum,
- naj bo v pogodbo o skupni dediščini vnesena določba, da imajo pooblaščen eksperti dostop tudi do neurejenega gradiva in gradiva, ki ga zvezni arhivi še niso prevzeli,
- da je potrebno imenovati pooblaščenca, ki bo imel enake pravice pri dostopu do gradiva kot uslužbenci zveznih arhivov, kjer je gradivo shranjeno,
- da morajo biti uslužbenci vseh držav naslednic pri plačevanju stroškov za kopiranje arhivskih dokumentov obravnavani enako.⁷

3. 6. 2004 se je zgodila za uresničevanje Sporazuma pomembna prelomnica, saj je začel veljati s tem datumom, ko ga je kot zadnja od držav naslednic ratificirala Hrvaška. Državni arhivi so se na to takoj odzvali, saj so z dnevom začetka veljave v skladu s 6. točko priloge D začeli teči tudi pomembni roki, in sicer:

- 6-mesečni rok za doseg sporazuma o delitvi arhivov nekdanje SFRJ ali dogovor o arhivih nekdanje SFRJ kot skupni dediščini;
- 24-mesečni rok za formiranje seznamov arhivskega gradiva, ki naj bi predstavljalo skupno arhivsko dediščino (sezname naj bi si države naslednice nato izmenjale in se v treh mesecih dogovorile o enem skupnem seznamu);
- 24-mesečni rok za pošiljanje seznamov arhivskega gradiva, za katero posamezna država naslednica zahteva, da ji ga izročijo na podlagi 3. in 4. člena priloge D (pertinenca).

Predstavniki Bosne in Hercegovine, Hrvaške, Makedonije in Slovenije so se sestali že 10. 5. 2004 v Zagrebu. Povod za to je bilo sprejetje zakona o potrditvi Sporazuma v hrvaškem saboru, s tem pa je postalo jasno, da bo Sporazum v kratkem začel veljati. Na sestanku so se dogovorili, da bodo v vsaki državi državni arhivi dali pobudo pristojnim državnim organom za pričetek dejavnosti v zvezi s priložo D in da bodo do konca maja arhivi pripravili in izmenjali sezname ter poslali predstavnike

⁶ AS 0, t.e. 27, navedena korespondenca uvrščena pod šifro 603-57/2001 kot priloga poročilu Arhiva RS Ministrstvu za zunanje zadeve z dne 26. 2. 2003.

⁷ Prav tam, Poročilo o obisku nekdanjih zveznih arhivov v Beogradu med 2. in 7. 3. 2003, z dne 1. 4. 2003.

na naslednji sestanek, ta pa naj bi bil v prvi polovici junija 2004.⁸ Sestanek predstavnikov državnih arhivov Bosne in Hercegovine, Hrvaške, Makedonije in Slovenije je bil 17. in 18. 6. 2004 v Sarajevu. Sklepi sestanka so bili:

- osnova za tolmačenje priloge D Sporazuma je zapisnik sestanka direktorjev državnih arhivov (11. 12. 2001 v Sarajevu);
- v skladu s priložo D bodo sestavljeni sezname zahtev za arhivsko gradivo v izvorniku, te pa si bodo izmenjali in uskladili direktorji – kot skrajni rok za realizacijo je bil določen 30 dni;
- sezname zahtev bodo ostajali odprti – vse kasneje najdeno gradivo naj bi bilo obravnavano po določenih kriterijih;
- vsega, kar po določenih prilogah D ne spada v okvir provenience oz. pertinence, ne zadeva obveznost vračanja in ostaja skupna dediščina;
- imetniki skupne dediščine morajo omogočiti pooblaščenim ekspertom držav naslednic uporabo informacijskih pomagal (popisov, inventarjev, dosjejev ipd.) in dostop do njih, vpogled in ekspertizo, kot tudi pravico do kopiranja arhivskega in dokumentarnega gradiva, ki je predmet sukcesije;
- v skladu s členom 6a priloge D bodo države naslednice sprejele »Dogovor – Sporazum o skupni dediščini«, ki mora nujno vsebovati: definicijo skupne dediščine, njen status, način rabe oz. dostopnost arhivskega gradiva, prostor za rabo, opremo in določanje stroškov kopiranja. Osnutek teksta dogovora bo dostavljen direktorjem državnih arhivov v usklajevanje v 30 dneh;
- stalni skupni komisiji za uresničevanje Sporazuma je treba predlagati, da nujno postavi na dnevni red vprašanje priloge D in ustanovitve delovnega telesa (te komisije), ki bo zadolženo za uresničevanje priloge D;
- sprejeto je stališče, da bi realizacija priloge D Sporazuma potekala bolj učinkovito, ko bi posamezne države naslednice izbrale komisarje – arhivske strokovnjake, ki bi svojo državo predstavljali in imeli pri dostopu do gradiva in uporabi enake pravice kot zaposleni v ustanovah, ki hranijo arhivsko in registraturno gradivo. Sprejeto je bilo tudi priporočilo stalni skupni komisiji, naj od državne skupnosti Srbije in Črne gore zahteva, da določi enega koordinatorja za vse postopke v zvezi s sukcesijo, ki bo zastopal

stališča vseh »subjektov« (arhivi in filmske ustanove), kot so naredile tudi vse preostale države naslednice;

- določbe sporazuma oz. priloge D (transfer na podlagi provenience oz. funkcionalne pertinence) se bodo uresničevale v zvezi z vsem arhivskim gradivom, tudi vojnim gradivom.⁹

Po sestanku je Arhiv RS organe javne uprave in preostale ustvarjalce arhivskega gradiva (ponovno) obvestil, da dopolnjuje že obstoječe sezname arhivskega gradiva, in jih pozval, da navedejo gradivo, ki ga je potrebno vrniti v Slovenijo ali pa ga pri svojem delu potrebujejo v izvorniku.¹⁰

V zvezi s sklepi je bil za konec oktobra 2004 sklican sestanek direktorjev državnih arhivov naslednic SFRJ v Sarajevu, tokrat v polni sestavi. V mesecih med sestankoma je med državnimi arhivi Bosne in Hercegovine, Hrvaške, Makedonije in Slovenije potekalo usklajevanje predloga pogodbe oz. sporazuma o skupni arhivski dediščini. Osnovo za pogodbo (sporazum), ki je imela namen definirati »status in vsebino skupne arhivske dediščine, njeno zaščito, varovanje in uporabo« so pripravili v državnem arhivu Makedonije. K osnutku sta dodala pripombe oz. dopolnitve državna arhiva BiH in Slovenije. Temeljne rešitve v tem predlogu sporazuma so bile:

- definicija skupne arhivske dediščine je povzela določbe priloge D: vse arhivsko in dokumentarno gradivo, nastalo v času delovanja skupnih jugoslovanskih organov, ne glede na to, ali je v arhivih, registraturah ali pri drugih imetnikih v Državni skupnosti Srbije in Črne gore ali v drugih državah naslednicah;
- arhivsko gradivo, ki predstavlja skupno arhivsko dediščino ostane v državi, v kateri je nastalo, in je po priporočilih UNESCA del nacionalne arhivske dediščine te države, s tem da imajo vse države naslednice enake pravice do dostopanja do njega in uporabe;
- dolžnost države, v kateri je skupna arhivska dediščina, je, da jo varuje, strokovno in tehnično obdeluje, ustvari arhivski informacijski sistem in

⁹ Prav tam, Zaključki i preporuke sa sastanka eksperata iz zemalja ex-Jugoslavije o pitanjima primjene Aneksa D Sporazuma o sukcesiji, koji je održan u Sarajevu 17. i 18. 6. 2004.

¹⁰ Prav tam, Vesna Gotovina: »Poročilo o sestanku ekspertov iz bivše Jugoslavije glede vprašanj sporazumov o sukcesiji in aneksa D, Sarajevo 17. in 18. 6. 2004« ter sporočilo za javnost o pozivu Arhiva RS vsem državnim in drugim organom, da posredujejo podatke o arhivskem gradivu, ki bi ga lahko R Slovenija zahtevala, v primeru, da je nastalo v Sloveniji in bilo odneseno, ali pa se neposredno nanaša na R Slovenijo oz. je potrebno za delovanje državnih in drugih organov, poslano STA 16. 7. 2004.

⁸ Prav tam, »Službena bilješka o sastanku predstavnika državnih arhiva Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije i Slovenije u vezi sukcesije Arhiva bivše SFRJ«, 19. 5. 2004; dokument 603-57/01/12.

- omogoča uporabo skupne arhivske dediščine in dostop do nje v skladu s predpisi in mednarodnimi arhivskimi standardi;
- arhivsko in dokumentarno gradivo nekdanje SFRJ, ki je še v Državni skupnosti Srbije in Črne gore v registraturah oz. pri drugih imetnikih, je potrebno prevzeti v državne arhive Državne skupnosti Srbije in Črne gore najkasneje do leta 2011; v istem roku je potrebno to gradivo prevzeti tudi v preostalih državah naslednicah;
 - država, ki bo varovala skupno arhivsko gradivo, mora omogočiti neoviran pristop, enakopravnost vseh predstavnikov naslednic pri dostopanju do arhivskega gradiva in evidenc o njem;
 - za potrebe evidentiranja, izdelave seznamov, kopiranja, valorizacije, strokovne obdelave in raziskovanja arhivskega gradiva lahko države naslednice v Državni skupnosti Srbije in Črne gore imenujejo arhivske atašeje in arhivske eksperte. Arhivske atašeje imenuje ministrstvo, pristojno za arhive, arhivske eksperte pa državni arhiv države naslednice;
 - prostore za delo arhivskih ekspertov in atašejev v Državni skupnosti Srbije in Črne gore zagotavlja Arhiv Srbije in Črne gore (Arhiv Jugoslavije), le-ti pa imajo neoviran in prost dostop do gradiva z enakimi pogoji, kot veljajo za arhivske delavce državnih arhivov Državne skupnosti Srbije in Črne gore;
 - arhivskega in dokumentarnega gradiva, kot tudi zapisov ali evidenc o njem, ni dovoljeno uničevati brez soglasja vseh držav naslednic;
 - za izvrševanje obveznosti te pogodbe (dostop in uporaba) je v vsaki državi pristojen po en koordinator, tj. državni arhiv;
 - omejevanje uporabe gradiva, ki vsebuje tajne in občutljive osebne podatke, ne velja za arhivske atašeje in arhivske eksperte;
 - za strokovni nadzor nad uresničevanjem priloge D sporazuma je odgovorna arhivska komisija za vprašanja sukcesije in skupne arhivske dediščine SFRJ, v kateri je pet članov – predstavnikov državnih arhivov, ki jih določijo posamezne države.

Med 26. in 27. oktobrom 2004 je potekal sestanek predstavnikov vseh državnih arhivov v Sarajevu. Na njem so obravnavali prej predstavljeni predlog pogodbe o skupni dediščini in drugih vprašanih v zvezi z implementacijo Sporazuma. Vsi navzoči so se strinjali, da je predlog pogodbe ustrezen, razen direktorja Arhiva Srbije in Črne gore, ki je izjavil, da o ustreznosti pogodbe ne odloča on, pač pa njegova vlada. Povedal je tudi, da

večina arhivskih ekspertov v Srbiji meni, da ta pogodba ni potrebna, saj naj bi bila vsa vprašanja sukcesije rešena v prilogi D. Prav tako je poudaril, da Arhiv Srbije in Črne gore (Arhiv Jugoslavije) nima pooblastil, da bi sprejemal oz. določal režim dostopa do gradiva posameznih ministrstev in da ne more prevzemati koordinatorskih nalog. Obljubil je, da bo s predlogom pogodbe o skupni dediščini seznanil vlado Srbije in Črne gore ter odgovoril na pobudo. To se seveda ni zgodilo, skrajni rok za doseg sporazuma o skupni dediščini je potekel 2. 12. 2004, napovedani sestanek predstavnikov državnih arhivov na Ohridu pa tako ni bil potreben.¹¹

V takih razmerah je bilo jasno, da bo treba (ko je poskus sklenitve podrobnejšega dogovora o uresničevanju priloge D propadel) prilogo D začeti uresničevati v praksi. Da bi izboljšali stike in omogočili zadovoljive razmere za delo arhivskih strokovnjakov, je decembra 2004 delegacija Arhiva RS odšla na obisk v Beograd. Ob tej priložnosti sta bila podpisana dva sporazuma o sodelovanju med Arhivom Republike Slovenije in Arhivom Srbije in Črne gore ter Arhivom Republike Slovenije in Arhivom Srbije (temu je februarja 2005 sledil še podpis sporazuma o sodelovanju z Vojnim arhivom). V pogovorih z vodstvom Arhiva Srbije in Črne gore je delegacija Arhiva Republike Slovenije poudarila potrebo po čim boljših možnostih za delo in neoviranem dostopu do gradiva za slovenske eksperte, ki bodo prihajali v okviru sukcesije gradivo evidentirat. Obenem so nasprotno stran obvestili, da se bo Arhiv Republike Slovenije zavzemal za to, da bi pri slovenskem veleposlaništvu v Beogradu imenovali arhivskega atašeja, čigar naloga bo zbirati podatke o gradivu, ki je v beograjskih institucijah, hkrati pa bo pomagal pri dostopanju do posameznih gradiv ter izvrševanju sukcesije sploh ter sodeloval s koordinatorjem, ki bi ga določil Arhiv Srbije in Črne gore. Predstavniki Arhiva Srbije in Črne gore so se z vsemi predlogi slovenskih kolegov strinjali, pa tudi s predlogom, naj omogočijo dostop do gradiva pravnim in fizičnim osebam, ki bodo izkazale pravni interes. Za raziskovalce naj bi bilo gradivo dostopno po srbski zakonodaji 30 let po nastanku oz. 50 let, če gre za občutljive osebne podatke. Hkrati so obljubili podporo v zvezi s prostori, potrebnimi za delo slovenskih arhivskih ekspertov, ter povedali, da bi

¹¹ Prav tam, Poročilo ministrstvu za zunanje zadeve o sestanku direktorjev državnih arhivov naslednic nekdanje Jugoslavije 27. 10. 2004 v Sarajevu z dne 3. 11. 2004, št. 603-57/2001 s priloženimi osnutki sporazuma o skupni arhivski dediščini.

bil slovenski arhivski ataše dobrodošel tako pri konkretnem reševanju vlog iz Slovenije kot pri delu pri sukcesijskih zadevah. Arhiv Republike Slovenije je dejansko konec leta 2004 poslal dopis ministru za kulturo, v katerem je podrobno razložil potrebe po imenovanju arhivskega koordinatorja (atašeja) v Beogradu. Pri tem je poudaril, da je to zlasti pomembno, ker ni bila sklenjena pogodba oz. sporazum o skupni arhivski dediščini, ki je sicer pri različnih pravih osebah (tako v nekdanjih zveznih arhivih kot institucijah, ki so prevzele registrature nekdanjih zveznih organov), pri tem pa tudi ni popolnega pregleda nad tem, kje je, v kakšnem stanju je in kateri del bi slovenska stran morala zahtevati v izvorniku na podlagi 2. 3. in 4. člena priloge D. Arhivski koordinator bi torej zlasti bil potreben zaradi ustvarjanja pregleda nad lokacijami, kjer je gradivo, ki predstavlja predmet sukcesije, omogočanja dostopa do tega gradiva in uporabe ter zlasti za realizacijo zahtev po vračilu gradiva v Slovenijo.¹² Žal pobuda za imenovanje arhivskega koordinatorja ni naletela na odprta ušesa, to pa se je poznalo in se žal še pozna pri dinamiki izvrševanja priloge D Sporazuma.

Da bodo pri izvrševanju priloge D težave, se je izkazalo že nekaj dni po koncu obiska delegacije Arhiva Republike Slovenije. V Beograd je namreč decembra 2004 prispela skupina slovenskih arhivskih ekspertov. Pri evidentiranju arhivskih pomagal in arhivskega gradiva so se srečali z ovirami, te pa še danes niso povsem odstranjene. Slovenski eksperti so v Arhivu Srbije in Črne gore morali prej utemeljiti svoje evidentiranje v obliki »ciljev oz. namenov raziskovanja«, dostop do gradiva, nastalega po letu 1973, pa jim je bil onemogočen. Prav tako so imeli težave z dovoljenji za digitalno fotografiranje oz. pridobivanje posameznih popisov in pomagal. In to čeprav je Sporazum skupaj s prilogo D veljal že od junija in bi kot predstavniki države naslednice morali imeti prost in neoviran dostop do vsega gradiva.¹³ Tudi ob obisku slovenskih arhivskih ekspertov v Vojnem in Diplomatskem arhivu marca 2005 se je v beograjskih arhivih spet pokazalo nespoštovanje priloge D v zvezi z dostopom do skupnega arhivskega gradiva. Takrat so se slovenski eksperti poročali tudi, da ni jasno, kje

je določeno gradivo, v katerem arhivu ali registraturi. Zvedeli so namreč, da določeno gradivo zveznih organov prevzemata tudi Arhiv Srbije in Arhiv Beograda, prav tako pa tudi za nekatere fonde vojnega gradiva ni bilo jasno, kje so. Ob tem je Arhiv RS v poročilu Ministrstvu RS za kulturo predlagal, naj slovenska vlada pri srbskih oblasteh zagotovi:

- da bo Republika Slovenija v Beogradu imenovala arhivskega koordinatorja, ki bo imel neoviran in neposreden dostop do nekdanjih zveznih arhivov ter drugih institucij in registratur, ki hranijo skupno dediščino;
- da bo omogočena izdelava popisov vseh fondov, ki so v različnih institucijah;
- da bo omogočen dostop ekspertom do vseh institucije, v katerih hranijo skupno arhivsko dediščino;
- da bo postopek prijave obiska ekspertov skrajšan na razumno mero;
- da bodo sprotno reševali vloge pravnih in fizičnih oseb iz Republike Slovenije, ki želijo za uveljavitev svojih pravic ustrezno gradivo;
- da bo omogočen dostop ekspertov do arhivske skupne dediščine v skladu s prilogo D in mimo obstoječih pravil, ki veljajo v arhivih (časovne zapore, omejeno število tehničnih enot na dan);
- da bosta za potrebe ekspertov urejena posebna čitalnica in poseben prostor za reprodukcijo gradiva;¹⁴

Naslednje evidentiranje slovenskih ekspertov arhivskega gradiva v Beogradu (zlasti pregledi popisov in evidenc v zvezi z arhivskim gradivom) je potekalo leta 2006. Motivirano je bilo s približevanjem datuma (3. 6. 2006), ki ga je priloga D predvidevala za sestavo seznamov. Iztekal se je 24-mesečni rok za oblikovanje seznamov arhivskega gradiva, ki naj bi predstavljalo skupno arhivsko dediščino, oz. arhivskega gradiva, ki ga katera od držav naslednic zahteva na podlagi 3. in 4. člena priloge D (pertinenca). Poleg izpolnjevanja te naloge so se eksperti pri evidentiranju gradiva osredotočali tudi na tiste prioritete oz. tisto gradivo, ki so ga pristojna ministrstva oz. državni organi Republike Slovenije potrebovali pri delu. Eksperti so od januarja do marca opravili evidentiranja v Diplomatskem arhivu, Vojnem arhivu, Arhivu Srbije in Črne gore, Vojno-geografskem inštitutu in drugih ustanovah. Posebej se je Arhiv RS angažiral

¹² Prav tam, Poročilo o obisku delegacije Arhiva Republike Slovenije v Beogradu in pobuda za arhivskega koordinatorja RS v Državni skupnosti Srbije in Črne gore z dne 28. 12. 2004, št. 603-57/2001, naslovljeni na ministra za kulturo.

¹³ Prav tam, Poročilo o študijskem obisku v Arhivu Srbije in Črne gore in Diplomatskem arhivu na zunanjem ministrstvu Srbije in Črne gore, Beograd 12.–17. 12. 2004.

¹⁴ Prav tam, Dopis Arhiva RS Ministrstvu RS za kulturo: Ugotovitve glede dostopa in uporabe ter predlogi za ureditev dostopa do arhivov nekdanje SFRJ z dne 14. 3. 2005, št. 603-15/05.

pri pridobivanju podatkov o arhivskem gradivu nekdanjega Zveznega sekretariata za notranje zadeve SFRJ, zlasti pa informacije o tem, kje je gradivo, koliko ga je, kako je urejeno in popisano ter kdaj bo predano v arhive. Prav tako je Arhiv RS izrazil željo po vpogledu v to gradivo, saj so organi Republike Slovenije želeli pridobiti podatke iz tega gradiva. Posebej je bila izpostavljena potreba po vedenju o tem, v kateri arhiv se arhivsko gradivo Zveznega sekretariata za notranje zadeve izroča, saj so bile dotedanje razlage o tem nasprotujoče. V dopisu Ministrstvu za zunanje zadeve Republike Slovenije je Arhiv Republike Slovenije predlagal, da bi v zvezi s pridobivanjem omenjenih podatkov na Ministrstvo za zunanje zadeve Srbije in Črne gore naslovili posebno noto. Pri tem je bilo navedeno, da še čaka na odgovor Arhiva Srbije in Črne gore, ki bi to gradivo moral prevzemati.¹⁵ Odgovor iz Beograda z enako vsebino je prišel po dveh poteh – v obliki odgovora namestnika direktorja Arhiva Srbije in Črne gore ter diplomatske note Ministrstva za zunanje zadeve Srbije in Črne gore. Navedeno je bilo, da je na podlagi pojasnil Arhiva Srbije in varnostno-obveščevalne službe Srbije in Črne gore (BIA) mogoče podati enako pojasnilo, kot so ga predstavniki Arhiva Republike Slovenije dobili že večkrat v letu 2005 od predstavnikov BIA, in sicer:

- velik del arhivskega gradiva nekdanjega Zveznega sekretariata za notranje zadeve je zgorel v bombnih napadih NATA leta 1999;
- še vedno ni jasno, kaj je od tega gradiva dejansko ostalo, saj so zgoreli tudi popisi gradiva;
- ugotavlja se dejansko stanje v zvezi s preostalim gradivom - takoj ko bodo podatki znani, bodo sporočeni Arhivu Srbije in Črne gore;
- Arhiv Srbije in Črne gore bo v okviru svojih obveznosti in pooblastil te podatke posredoval vsem naslednicam SFRJ.¹⁶

Tik pred iztekom roka je (2. 6. 2006) Arhiv RS poslal vsem državnim arhivom oz. državam naslednicam seznam gradiva, ki naj bi predstavljalo skupno arhivsko dediščino, kot tudi seznam gradiva, ki ga je Slovenija zahtevala v izvorniku na podlagi 2.,

3. in 4. člena priloge D.¹⁷ V poročilu Ministrstvu za kulturo RS o poslanem seznamu je Arhiv RS opozoril, da je seznam nastal na podlagi evidentiranja gradiva in popisov gradiva v Beogradu, na podlagi pregledovanja literature in ankete, ki je bila izvedena med slovenskimi organi državne uprave. Ker velik del fondov še ni bil prevzet v beograjske državne arhive in je bilo precej gradiva še nepopisanega in neurejenega, nekatero pa nedostopno, je Arhiv RS poudaril, da sezname niso dokončni, zahteve pa še ne končno opredeljene. Napovedano je bilo tudi, da bo Arhiv RS še zbiral podatke o arhivskem gradivu za potrebe državnih organov oz. gradivu, ki je pomembno za Slovenijo sploh.¹⁸

Omeniti je treba, da je Arhiv RS pokazal zanimanje zlasti za posamezne vrste arhivskega gradiva nekdanje SFRJ. Tako se je Arhiv RS (domnevati je, da po navodilih takratne vlade RS) pri Vojnem arhivu posebej zanimal za gradivo o povojnih pobojih domobrancev in gradivo sodnega procesa Janša – Zavrl – Tasič – Borštner.¹⁹ Zlasti pa je takratnega ministra za pravosodje skrbelo, zakaj Arhiv RS še ni dosegel dostopa do arhivskega gradiva nekdanjega Zveznega sekretariata za notranje zadeve. Arhiv RS je poročal, da je bil pri teh poskusih neuspešen in predlagal, naj vlada Republike Slovenije pri vladi Republike Srbije dobi možnost dostopa do tega gradiva. V tem poročilu je Arhiv RS posebej izpostavil, da se je v drugi polovici 2005., zlasti pa prvi polovici 2006., intenzivno trudil dobiti dostop do omenjenega gradiva – uslužbenci Arhiva RS so imeli več pogovorov v Arhivu Srbije in Črne gore, Arhivu Srbije itd., prav tako je na pobudo Arhiva RS marca 2006 Zunanje ministrstvo Republike Slovenije Zunanjemu ministrstvu Republike Srbije poslalo posebno noto, a tudi to ni obrodilo uspeha. Do gradiva nekdanje SDV se Arhivu RS tudi kasneje ni uspelo »prebiti« niti z neposredno zahtevo »Bezbednostni informativni agenciji« (BIA) niti s posredovanjem Arhiva Srbije in Črne gore. Pomagala niso niti tridnevna posvetovanja oz. pogovori, ki so jih predstavniki Arhiva RS prav zato imeli s slovenskim veleposlanikom v Beogradu. Vsi odgovori, ki so prispeli, so navajali, da je gradivo nedostopno, saj naj bi bilo delno uničeno delno pa neurejeno zaradi bombnih napadov. Arhiv RS je označil srbske razlage v po-

¹⁵ Prav tam, Prošnja Arhiva RS, naslovljena na namestnika direktorja Arhiva Srbije in Črne gore, za podatke o arhivskem gradivu nekdanjega ministrstva za notranje zadeve in nekdanjih obveščevalnih služb z dne 23. 2. 2006, št. 6255-1/2006/19; dopis Arhiva RS, naslovljen na MZZ R Slovenije, z dne 23. 3. 2006, št. 6255/1/2006/35.

¹⁶ Prav tam, odgovor Arhiva Srbije in Črne gore z dne 7. 4. 2006, št. 6255-1/06/41 in dopis Ministrstva RS za zunanje zadeve z dne 23. 5. 2006, št. 6255-1/06/49 o diplomatski noti Ministrstva za zunanje zadeve Srbije in Črne gore glede arhivov nekdanje Službe državne varnosti.

¹⁷ Prav tam, dopis Arhiva RS državnim arhivom Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Makedonije ter Srbije in Črne gore, z dne 2. 6. 2006, št. 6255-1/2006.

¹⁸ Prav tam, dopis Arhiva RS Ministrstvu RS za kulturo z dne 1. 6. 2006, št. 6255-1/2006/56.

¹⁹ Prav tam, dopis Arhiva RS Vojnemu arhivu z dne 2. 8. 2006, št. 6255-1/2006.

ročilu ministru za pravosodje za neresnične (da bi bilo gradivo uničeno) oz. zelo malo verjetne (da bi bilo neurejeno). Da navedbe srbske strani ne držijo, naj bi dokazovala »dejstva, da je Arhiv Srbije od BIE v letu 2005 začel prevzemati arhivsko gradivo, okoli 600.000 strani dokumentov in okoli 8500 dosjejev. Okoli 90 odstotkov tega gradiva naj bi se nanašalo na dogodke, povezane z informbirojem. Ko smo se v zvezi s tem večkrat obrnili na Arhiv Srbije, so nam odgovorili, da prevzemajo le dokumente, ki se nanašajo na ozemlje Srbije. Okoli 1500 dokumentov pa v letu 2003 BIE predala Arhivu Beograda. To naj bi bilo gradivo nekdanje beograjske UDBE«.

Arhiv RS je tako vnovič predlagal, naj slovenska vlada pri srbski vladi »za slovenske arhivske eksperte izposluje prost dostop«. ²⁰ Zanimivo bi bilo vedeti, kako in koliko se je takratna vlada RS še trudila sporazumeti s srbskimi oblastmi v zvezi s to zadevo, saj teh informacij Arhiv RS v pisni obliki ni prejel.

Nadaljnje aktivnosti v zvezi s sukcesijo so po letu 2006 zamrle v pričakovanju konkretnih pogajanj oz. uresničevanj priloge D. ²¹ Ker je bilo tudi iz informacij visokega predstavnika za sukcesijo videti, da se bodo znova začeli pogovori oz. uresničevati Sporazum, je vodstvo Arhiva RS oživilo pogovore o sukcesiji in junija 2006 obiskalo Beograd. Toni v Arhivu Jugoslavije in Diplomatskem arhivu so bili optimistični in pokazala se je pripravljenost na sodelovanje. ²² Vojni arhiv pa je ostal bolj zadržan in ob slovenski prošnji za pogovore zahteval, da predstavniki Arhiva RS najprej povedo, o čem se želijo pogovarjati. Vodstvo Arhiva RS je kot namen pogovorov navedlo način izvedbe priloge D Sporazuma oz. napovedalo prihod ekspertov in omogočanje dostopa do arhivskega gradiva v Vojnem arhivu, kot tudi možnosti za sodelovanje med ustanovama, zlasti upoštevanje podpisan sporazum o sodelovanju. ²³ Obisk predstavnikov Arhiva RS v beograjskih arhivih v septembru 2009 je nakazoval, kakšen bo nadaljnji potek dogodkov oz. odnos posameznih arhivskih institucij v Srbiji do vprašanja uresničevanja priloge D. V Diplomatskem arhivu in Arhivu Jugoslavije so pogovorili spet potekali v korektno in pro-

fesionalno, v Vojnem pa je bilo očitno, da tisti, ki odločajo o dostopanju do gradiva, ne razumejo ali ne želijo razumeti določil mednarodnega sporazuma. ²⁴ Določeno spodbudo pri nadaljevanju uresničevanja priloge D je predstavljal sestanek visokih predstavnikov za nasledstvo SFRJ 16. in 17. 9. 2009 v Beogradu, na katerem so razpravljali med drugim tudi o težavah pri uresničevanju priloge D oz. arhivov. Posebej je na težave pri sukcesiji na območju arhivov opozoril slovenski visoki predstavnik za nasledstvo Rudi Gabrovec ter dosegel soglasje vseh držav naslednic o tem, da je treba formulirati posebno priporočilo vladam držav naslednic, da bi delo na tem področju pospešili, in sicer tako, da bi lahko bil čim prej sestanek ekspertov vseh držav naslednic, sklicati pa bi ga morala srbska stran. ²⁵ Sestanek direktorjev nacionalnih arhivov držav naslednic SFRJ je bil šele 15. 4. 2011. V tem času je Arhiv RS v letu 2010 (po nekajletnem premoru) zopet začel obsežno evidentiranje arhivskega gradiva v beograjskih arhivih. Evidentiranje v Diplomatskem arhivu in Arhivu Jugoslavije lahko označimo kot uspešno, saj sta ta dva arhiva začela spoštovati določbe priloge D in omogočala vpogled v vse gradivo in evidence brez časovne omejitve. V Diplomatskem arhivu so slovenskim ekspertom gradivo posredovali po pričakovanjih oz. po določenih priloge D, omejitve količin arhivskega gradiva v Arhivu Jugoslavije (ki naj bi jih narekovale tehnične, kadrovske in logistične težave) pa so ostale preveč restriktivne. Na drugi strani so evidentiranja v Vojnem arhivu potekala s težavo ob nenehnih zapletih v postopku, ki so občasno prestopili meje incidenta oziroma prešli meje absurda. Tako je npr. direktor Vojnega arhiva maja 2010 odklonil napovedani obisk slovenskih arhivskih ekspertov, čeprav je Arhiv RS prejel noto Ministrstva za zunanje zadeve Republike Srbije, ki je sporočala, da lahko slovenski eksperti pridejo v Vojni arhiv v dogovorjenem terminu. Vsako neposredno komuniciranje s predstavniki Arhiva RS je direktor Vojnega arhiva odklonil, saj naj bi to bilo v nasprotju z njihovimi predpisi. Zahteval je komunikacijo le po diplomatski poti. ²⁶ Prav tako se je v Vojnem arhivu nadaljevalo kršenje določb priloge D – preprečevanje dostopa do gra-

²⁰ Prav tam, Dopis Arhiva RS ministru za pravosodje glede dostopa do arhiva nekdanjega Zveznega sekretariata za notranje zadeve, št. 6255-1/2006/66, z dne 5. 7. 2007 s petimi prilogami – kopijami dopisov s to temo.

²¹ Zbirka dokumentarnega gradiva Arhiva RS, poročilo Arhiva RS: »Stanje nasledstva bivše SFRJ na področju arhivov«, z dne 24. 4. 2009, št. 510-10/2009/1.

²² Zbirka dokumentarnega gradiva Arhiva RS, Poročilo o obisku v Arhivu Jugoslavije in Diplomatskem arhivu z dne 23. 6. 2009, št. 510-10/2009/22.

²³ Zbirka dokumentarnega gradiva Arhiva RS, dopisa št. 510-10/2009/23 in 27.

²⁴ Zbirka dokumentarnega gradiva Arhiva RS, št. 510-10/2009/46: Poročilo o razgovorih o arhivski sukcesiji in sodelovanju med Arhivom RS in Jugoslovanskimi arhivi, Beograd 15.–16. 9. 2009.

²⁵ Zbirka dokumentarnega gradiva Arhiva RS, dokument št. 510-10/2009/54.

²⁶ Zbirka dokumentarnega gradiva Arhiva RS, dokumenta št. 510-10/2009/97 in 510-10/2009/105.

diva, mlajšega od 50 let, omejevanje količine gradiva, ki so ga slovenskim ekspertom posredovali v čitalnico (občasno tudi posredovanje samo posameznih dokumentov), neposredovanje popisov, evidenc in drugih pomagal, omejevanje števila kopij, prepoved uporabe digitalnega fotoaparata itd.²⁷ Čeprav razmere niso bile vedno v okviru podpisanega sporazuma, je Arhiv RS v skladu z navodili in usmeritvami visokega predstavnika za nasledstvo in Ministrstva za zunanje zadeve v letu 2011 nadaljeval evidentiranje v Beogradu. Za evidentiranja v letih 2010 in 2011 lahko rečemo, da so prinesla pomembne premike za konkretne razjasnitve stališč do tega, kaj bo Slovenija dejansko zahtevala kot vračilo v okviru 2. 3. in 4. točke priloge D, za katero gradivo pa bo privolila, da ostane v Beogradu kot skupna arhivska dediščina. Seznam zahtev, ki je nastal maja 2006, je namreč v večini temeljil na popisih, evidencah in pomagalih ter podatkih iz literature, uradnih listov itd. Za konkreten vpogled v obsežne količine gradiva je bilo do predvidenega roka (3. 6. 2006) seveda veliko premalo časa, veliko gradiva pa do takrat sploh še ni bilo urejenega oz. dostopnega, nekaj pa sploh še ne prevzetega (nekaj ga še danes ni) v arhive v Srbiji. Neposredno pregledovanje in evidentiranje arhivskega gradiva sta namreč ob (pogosto nepopolnih in vsebinsko skromnih popisih oz. seznamih) nujna pogoja za strokovno in dokončno stališče, ki ga bo mogoče argumentirano zastopati na pogajanjih/pogovorih o konkretnem uresničevanju priloge D, ki se bodo morala prej ali slej začeti.

O vseh opisanih neljubih zapletih in kršenju določil priloge D sem govoril na sestanku direktorjev nacionalnih arhivov držav naslednic SFRJ, ki je bil končno (15. 4. 2011) v Beogradu. Srbsko stran so – v nasprotju s preostalimi državami naslednicami – zastopali kar trije direktorji, in sicer direktor Arhiva Jugoslavije, direktor Vojnega arhiva in načelnik oddelka za administrativne in arhivske zadeve srbskega ministrstva za zunanje zadeve. Na očitke o kršenju Sporazuma oz. priloge D direktor Vojnega arhiva ni imel nobenih jasnih odgovorov, razen omenjanja, da mora spoštovati predpise in ukaze nadrejenih. Ni pa srbska stran zanimala oz. tajila, da so kršitve v neskladju s priložo D. Sklepi tega sestanka so bili sprejeti soglasno. To so bili:

- da se je s sestankom (predstavnikov držav naslednic v zvezi s priložo D) začel postopek izvrševanja priloge D;

- da je potrebno izdelati popis fondov in zbirk, ki sestavljajo državni arhiv SFRJ, in ga dopolnjevati;
- da imajo države naslednice prost in neoviran dostop do arhivskega gradiva v skladu s priložo D;
- da bodo države naslednice izmenjevale sezname fondov in zbirk, ti pa bodo zahtevani v izvornikih ali reprodukcijah;
- da se bodo predstavniki arhivov med seboj obveščali o dosedanjih raziskavah arhivskega gradiva SFRJ;
- da obstajajo ovire pri implementaciji člena 7 (neoviran in prost dostop do arhivskega gradiva nekdanje SFRJ za vse države naslednice), ki so pravne, tehnične in proceduralne narave in da se bodo predstavniki Vojnega arhiva, Diplomatskega arhiva in Arhiva Jugoslavije potrudili sprejeti ukrepe, da bo ta problem rešen;
- da bo pripravljen projekt digitalizacije arhivskega gradiva, ki je skupnega interesa za vse strani, sredstva zanj pa bi pridobivali iz evropskih skladov;
- naslednji sestanek v isti sestavi naj bo oktobra 2011, v vmesnem obdobju pa bodo po potrebi strokovne konzultacije.²⁸

Napovedanega sestanka oktobra 2011 ni bilo, pa tudi ne do časa, ko končujem članek. Izmed naštetih sklepov sta bila uresničena le zapisana v drugi in delno četrti alineji. Tako so se v Vojnem arhivu tudi ob evidentiranju slovenskih ekspertov junija in oktobra 2011 nadaljevale kršitve točke 7 priloge D.

V novembru 2011 so nacionalni arhivi Bosne in Hercegovine, Hrvaške, Makedonije in Slovenije poizvedovali, kdaj bo naslednji sestanek direktorjev nacionalnih arhivov držav naslednic nekdanje SFRJ, napovedan za oktober 2011. Obenem so ti arhivi predlagali začetek ekspertnega dela po skupinah za posamezne vrste arhivskega gradiva – konkretno so kot prvo področje ekspertnega dela predlagali obravnavo gradiva Vojnega arhiva in vsak arhiv je predlagal tudi imena svojih članov za to ekspertno skupino.²⁹ Odgovor Arhiva Jugoslavije je bil, da bo sestanek verjetno v prvi polovici leta 2012, in to potem ko bodo od ministrstev za

²⁷ Poročila o evidentiranju v navedenem obdobju so uvrščena v zbirki dokumentarnega gradiva Arhiva RS pod šifro 510-10/2009.

²⁸ Zbirka dokumentarnega gradiva Arhiva RS, »Zaključni sa sastanka predstavnika država sukcesora povodom primene aneksa D koji je održan u Arhivu Jugoslavije 15. 4. 2011«, št. dokumenta 510-10/2009/208.

²⁹ Prav tam, »To the authorized representatives for implementation of annex D of the Agreement on Succession Issues of SFRJ« z dne 23. 11. 2011; št. dokumenta 510-10/2009/193.

obrambo in ministrstev za notranje zadeve pridobili stališča do vprašanj, ki so bila izpostavljena 15. 4. 2011 na sestanku predstavnikov, pooblaščenih za uresničevanje priloge D. Direktor Arhiva Jugoslavije je tudi zapisal, da za delo ekspertnih skupin, kot ga predlagajo nacionalni arhivi štirih držav naslednic, v prilogi D ni nobene osnove. Ta po njegovem predvideva, da se priloga D »uresničuje z neposrednim vpogledom v Državni arhiv SFRJ«. ³⁰

Če nekoliko komentiramo, lahko ugotovimo, da je bil odgovor Arhiva Jugoslavije blago rečeno nenavaden. Čudno zveni, da januarja 2012, devet mesecev po sestanku v zvezi s prilogi D, ni bilo mogoče pridobiti stališč svojih dveh pristojnih ministrstev do tega, ali nameravata ugoditi pritožbam, ker načelo prostega dostopa do vsega arhivskega gradiva nekdanje SFRJ ni upoštevano, ali ne. Očitno teh stališč arhivu Jugoslavije ni uspelo pridobiti do današnjega dne, saj omenjeni sestanek, ki je bil prestavljen na prvo polovico 2012, še ne bil sklican. Ugotovimo lahko tudi, da se srbska stran ne želi držati niti dogovorov, sklenjenih na sestanku 15. 4. 2011, saj zavrača sodelovanje pri delu ekspertnih skupin. To pa je v nasprotju z zadnjim sklepom omenjenega sestanka, ta pa pravi: »naslednji sestanek v isti sestavi bo oktobru 2011 s tem, da bodo v vmesnem obdobju po potrebi potekale strokovne konzultacije«.

Maja 2012 je bila mednarodna konferenca arhivskih društev Bosne in Hercegovine, Hrvaške in Slovenije v Bihaću, kjer je bila ena od osrednjih tem sukcesija arhivskega gradiva nekdanje Jugoslavije. Navzoča arhivska društva so (osem let po tem, ko je Sporazum začel v celoti veljati) kot predstavniki arhivske stroke med drugim sprejela te sklepe:

- potrebno je pospešiti proces sukcesije arhivskega gradiva nekdanje SFRJ v skladu z določbami priloge D Sporazuma o vprašanju nasledstva nekdanje SFRJ;
- treba je omogočiti uresničevanje načela prostega dostopa do gradiva (člen 7. priloge D), ki je predmet sukcesije, da bi bile aktivnosti za izvedbo sukcesije v zvezi z arhivskim gradivom uspešne. Zato se predlaga skupni sestanek visokih predstavnikov za nasledstvo, predstavnikov ministrstev za zunanje zadeve, ministrstev, pristojnih za arhive, in nacionalnih arhivov držav naslednic nekdanje SFRJ. ³¹

Evidentiranja gradiva v Beogradu letu 2012, ki jih je načrtoval Arhiv Republike Slovenije, niso bila izpeljana.

Sklep

Opisani potek dogodkov v zvezi s sukcesijo arhivskega gradiva nekdanje SFRJ od podpisa Sporazuma v letu 2001 do danes kažejo, da gre (ko govorimo o sukcesiji arhivskega gradiva) za dolgotrajen proces, pri katerem bo treba spoštovanje oz. izvrševanje določb sporazuma šele doseči, saj še niso bile uveljavljene v celoti in popolnoma. Videti je, da so državni arhivi Bosne in Hercegovine, Hrvaške, Makedonije in Slovenije imeli (vsaj v začetku) veliko večja pričakovanja v zvezi z živahnostjo dinamike pri uresničevanju priloge D, kot jih je bila srbska stran pripravljena realizirati. V pogovorih in izmenjavi izkušenj s predstavniki preostalih državnih arhivov naslednic SFRJ je bilo videti, da je v minulih letih pokazala največji interes za skupno arhivsko dediščino oziroma za evidentiranje gradiva in vpogled vanj slovenska stran. Druge države so bile precej manj aktivne in so v veliko večji meri čakale na začetek pogovorov oz. pogajanj.

Glede na to, da je bilo mogoče na začetku procesa (oz. ob ratifikaciji) zaznati precejšen odpor oz. nerazumevanje srbskih arhivov za uresničevanje priloge D, je vsekakor viden določen napredek. Odnos in pripravljenost za izpolnjevanje določb priloge D sta se (kot smo že omenili) vsaj v dveh beograjskih arhivih z leti bistveno izboljšala. Vendar s stanjem nikakor ne moremo biti zadovoljni, saj v zvezi z Vojnim arhivom še vedno ni upoštevana priloga D.

Ker za kršenje določb Sporazuma niso predvidene sankcije (razen morda tožbe na mednarodnem sodišču), je rešitve potrebno iskati v nenehnih zahtevah po začetku neposrednih pogovorov/pogajanj, izvrševanj posameznih določb priloge D ter vsekakor v diplomatskih aktivnostih, angažmaju pri dvostranskih stikih na najvišji ravni in poudarjanju pomena upoštevanja mednarodnih zavez pri postopkih sprejemanja Republike Srbije v evropske integracije. Ne bi pa bilo dobro, ko bi zastalo strokovno delo – evidentiranje arhivskega gradiva v Beogradu, saj brez tega ne bo mogoče argumentirano in korektno izpeljati pogajanj, ki bodo sledila.

³⁰ Prav tam, Odgovor Arhiva Jugoslavije, 19. 1. 2012, 510-10/2009/207.

³¹ Objavljeno na spletnih straneh Arhivskega društva Slovenije:
http://www.arhivsko-drustvo.si/clanki-in-objave/-asset_

Po eni strani je mogoče reči, da je odgovornost za to, da so rezultati skromnejši, kot bi si želeli, iskati v tudi v premajhnem razumevanju in interesu vseh slovenskih vlad v zadnjih desetih letih. Le-te so premalo in samo kampanjsko podpirale arhiviste. Videti je, da se vladajoči politiki pomena arhivskega gradiva, ki je v Beogradu, zavedo le občasno, takrat ko konkretno gradivo potrebujejo za delo državne uprave ali diplomacije. Tako npr. ni bilo pozitivnega odziva na pobudo, da bi se s problematiko arhivskega gradiva v Beogradu sistematično in stalno ukvarjal arhivist koordinator (arhivski ataše). Ko bi ga leta 2005 vključili v sestavo slovenskega veleposlaništva, bi danes imeli veliko konkretno sliko o stanju arhivskega gradiva nekdanje SFRJ, kot jo imamo. Odgovori na vprašanja, kje določeno gradivo je, koliko ga je, v kakšnem stanju je, kakšna je njegova dejanska vsebina in s tem povezano - kaj želimo v zvezi z njim doseči, bi bili zdaj veliko bolj dokončni. Tudi verjetno ni prav, da je vse breme aktivnosti v zvezi s sukcesijo skoraj izključno na Arhivu RS. Zlasti v zadnjih letih, ko se proračun nacionalnega arhiva krči, bi bilo treba razmisliti o dodatni finančni podpori za stroške za bivanje arhivskih ekspertov, kot tudi za materialne stroške in stroške za kopiranje oz. drugo tehnično podporo.

Lahko sklenemo, da je postopek sukcesije SFRJ v zvezi z arhivskim gradivom le delno odvisen od Arhiva RS oz. arhivskih ekspertov. Državni oz. nacionalni interes bi se moral tudi tu uveljavljati kontinuirano. Sodelovanje med diplomacijo, stroko in vladnimi predstavniki ne bi smelo biti zgolj projektne narave za doseganje časovno omejenih konkretnih nalog oz. ciljev. Pri posameznih rešitvah pa bi se bilo treba (zlasti pri stalnem uveljavljanju interesov v zvezi s transferjem arhivskega gradiva, ki sodi v Slovenijo po točkah 2., 3. in 4. priloge D in poslov v zvezi s skupno arhivsko dediščino) zgledovati tudi pri že uveljavljenih modelih. Pri tem mislim zlasti na stalnega pooblaščenega arhivskega predstavnika, kot ga npr. imata Madžarska in Hrvaška na Dunaju (arhivski ataše oz. arhivski koordinator), ki ima pri dostopanju do skupne arhivske dediščine povsem enake pravice in pooblastila kot zaposleni v institucijah, v katerih je gradivo. Morda bi veljalo tudi še poskusiti doseči pogodbo (sporazum) o upravljanju oz. rabi skupne arhivske dediščine ali pa začeti skupne projekte (predvsem v zvezi z digitalizacijo gradiva, raziskavami, razstava-

mi), v katere bi bile vključene vse države naslednice. Prvi pogoj za vse to je seveda popolno izvrševanje priloge D, vsekakor pa, in to bi moralo biti doseženo že junija 2004, a žal še danes ni v celoti, prost in neoviran dostop do vsega arhivskega gradiva nekdanje SFRJ za vse njene naslednice.

Stroka je do sedaj za izvrševanje sukcesije v zvezi z arhivskim gradivom (tudi v luči zadnjega poziva arhivskih društev s konference v Bihaću) storila precej. Na vrsti sta diplomacija in politika.

Viri in literatura

Arhivski viri

Arhiv Republike Slovenije (ARS)

AS 0, Arhiv Arhiva RS

Zbirka dokumentarnega gradiva

Tiskani viri

Uradni list RS, Mednarodne pogodbe, št. 20/2002; dostopen tudi na: <http://www.arhiv.gov.si/fileadmin/arhiv.gov.si/pageuploads/razno/suk1.pdf>

Internet

spletne strani Arhivskega Društva Slovenije (<http://www.arhivsko-drustvo.si/>)

Literatura

Professional advice formulated in 1983 on the Vienna Convention on succession of States in respect of State property, archives and debts, Part III, State archives (art. 19 to 31). V: *CITRA 1993–1995, Interdependence of Archives, Proceedings of the twenty-ninth, thirtieth and thirty first international Conference of the Round Table on Archives*, str. 250–266.

Oblak Čarni, Marija: Mednarodni dokumenti o prenosu arhivov in nasledstvo arhivov SFRJ. V: *Arhivi XVII* (1994), str. 6–11.

Oblak Čarni, Marija – Bohte, Borut: Succession to the Archives of the former SFR Yugoslavia, 10. poglavje publikacije: *Succession of States* (ed. Mojmir Mrak, Martinus Kluwer). The Hague – London – Boston: Law International, Nijhoff Publishers, 1999.

Zusammenfassung

ZUR DURCHFÜHRUNG DES ÜBEREINKOMMENS ÜBER DIE FRAGE DER NACHFOLGE DER SFRJ – ANLAGE D

Nach der Unterzeichnung des Übereinkommens über die Frage der Nachfolge der ehemaligen SFRJ im Jahr 2001 wurden schon vor seiner Ratifizierung Gespräche begonnen und Anregungen zur Abstimmung der Bemühungen um seine Durchführung auf dem Gebiet des Archivmaterials gegeben. Dabei bildeten sich zwei Interessensgruppen heraus. Die Vertreter des bosnisch-herzegowinischen, des kroatischen, des mazedonischen und des slowenischen Staatsarchivs trachteten nach:

- möglichst raschen und möglichst pragmatischen Maßnahmen mit dem Ziel der Realisierung des freien Zugangs zum gesamten Korpus der Staatsarchive der SFRJ, das hinsichtlich Datum und Art alle Dokumente umfasst, die die SFRJ oder deren Vorgängerstaat ausgestellt oder erhalten hat;
- möglichst baldiger Feststellung, welches Archivmaterial auf den einzelnen Nachfolgestaat gemäß dem Provenienz- oder Pertinenzsystem übertragen und welches in dem Staat verbleiben wird, in dem es sich schon als gemeinsames Erbe befindet (in den weitaus meisten Fällen Serbien);
- Abschluss eines Übereinkommens über die Verwaltung des gemeinsamen Archiverbes, vor allem hinsichtlich der Zugangs- und Benutzungsrechte;
- Ermöglichung einer prompten Benutzung des Archivmaterials, den der einzelne Nachfolgestaat für seine Aufgaben bzw. der einzelne Staatsbürger zur Durchsetzung seines rechtlichen Interesses benötigt.

Die Vertreter der jugoslawischen, später serbisch-montenegrinischen und zum Schluss serbischen Seite interpretierten (offensichtlich als Seite mit anderen Interessen) das Übereinkommen über die Frage der Nachfolge der ehemaligen SFRJ die ganze Zeit über restriktiv (bzw. tun dies noch heute). So wird von ihnen in einzelnen Fällen in der Praxis noch immer nicht anerkannt, dass es sich bei der Anlage D des Übereinkommens um einen internationalen Akt handelt, der über dem nationalen Recht steht und unmittelbar durchgeführt wird. Dies ist insbesondere problematisch bei der (teilweisen) Obstruktion des Rechts auf direkten und freien Zugang zum Archivmaterial entweder total (Verweigerung des Zugangs zum Archivmaterial einzelnen Ministern bzw. Ämtern insgesamt) oder restriktiv (zeitlicher Sperre, Verweigerung von Unterschriften und Hilfsmittel des Archivmaterials, Beschränkung der Zahl der Kopien usw.).

Nachdem die Nachfolgestaaten im Mai 2006 die Forderungslisten hinsichtlich des Archivmaterials bzw. dessen, was voraussichtlich das gemeinsame Erbe bilden wird, ausgetauscht hatten, kam es zu keinen Gesprächen bzw. Verhandlungen über die Durchführung. Der Grund dafür liegt einerseits darin, dass der direkte Zugang zum Archivmaterial noch nicht zur Gänze ermöglicht und das gesamte Material noch nicht evident gehalten wurde, andererseits im zu geringen Interesse der einzelnen Nachfolgestaaten, die Nachfolge bei geeignetem diplomatischem und politischem Engagement in einem absehbaren Zeitrahmen durchzuführen. In dem Beitrag wird betont, dass es auf dem Gebiet der Nachfolge beträchtliche Anstrengungen auf Seiten der slowenischen Archivistik gab, dass aber ein kontinuierlicheres und stärkeres Engagement auf Seiten der Diplomatie und Politik zu vermissen ist.